

הקדים מעשה לחבירו בעבודת יום הכיפורים

מבואר במשנה (ס.) שיש הקפדה מיוחדת בענין סדר עבודות יום הכיפורים: "כל מעשה יום הכפורים האמור על הסדר אם הקדים מעשה לחבירו לא עשה כלום".

ובגמ' מובאת מח' תנאים בענין זה:

תנו רבנן, כל מעשה יום הכפורים האמור, על הסדר. אם הקדים מעשה לחבירו לא עשה כלום. אמר רבי יהודה, אימתי, בדברים הנעשין בבגדי לבן מבפנים, אבל דברים הנעשין בבגדי לבן מבחוץ, אם הקדים מעשה לחבירו מה שעשה עשוי. רבי נחמיה אומר, במה דברים אמורים בדברים הנעשים בבגדי לבן, בין מבפנים בין מבחוץ, אבל בדברים הנעשים בבגדי זהב מבחוץ מה שעשה עשוי.

היה אפשר לפרש ששלוש מחלוקות בדבר, ותנא דמתני' ס"ל שסדר כל העבודות מעכב, בין בבגדי לבן בין בבגדי זהב. וכן באמת משמע מהרמב"ן (ע' בליקוטים ע. בסוף הדיבור). אולם, לצורך הענין נתיישר ר"נ ור"ג חולקים בביאור הך כללא דמתני', ואינם חולקים על תנא דמתני', דכן נראה מסתימת המפרשים שדנו רק בשיטות ר"נ ור"ג ולא הזכירו בכלל שיש דעה אחרת. וגם לפי הרמב"ן יתכן דלא קי"ל כתנא קמא, ולכן לא נדון בזה במיוחד.

והנה בגמ' מבואר שגם שיטת ר"י וגם שיטת ר"נ מבוססות על "חוקה" שנאמרה בסוף פרשת עבודת יה"כ, אלא שיש ב' מיעוטים ("זאת" ו"אחת"). לדעת ר"י, המיעוטים באים למעט עבודות בבגדי זהב ועבודות בבגדי לבן בחוץ, ולדעת ר"נ הם באים למעט עבודות בבגדי זהב ושפיכת שיריים דבעלמא ס"ל שמעכבות.

והנה תחילה צריך לפרש מה הכוונה "האמור על הסדר". איפה נאמר?

רש"י במתני' (ד"ה האמורין) הוסיף מלה אחת – "במשנתינו". (וכן בכמה מקומות במכילתין מכנה רש"י את מה שאנו קורין "מכסת יומא" בשם "סדר יומא.") ולכא' כוונתו בהוספה זו לאפוקי מפירוש אחר שהיה אפשר לפרש, שהכוונה למה שנאמר על הסדר בפסוקים. ועפ"ז היה במשמע שאם מצינו עבודות שאינם על הסדר בפסוקים, לא עליהם נאמר הך כללא ששינוי סדר מעכב.

ונ"מ, לדוגמא, להוצאת כף ומחתה שאינן על הסדר בפסוקים (ע' בגמ' עא. דשו"ט מנלן הא), שאם שינה סדר בהוצאת כף ומחתה יצא, כיון שאפ' בתורה אינה כתובה על הסדר, וממילא לא קאי עליה חוקה לענין סדרו. את הבנה זו בא רש"י לשלול בפירושו שהכוונה אינה לסדר הפסוקים, אלא לסדר האמור במשניות, ובמשניות באמת הוצאת כף ומחתה במקומה כתובה.¹

וכפי שנראה להלן בעז"ה, רש"י לשיטתו אזיל דס"ל שהוצאת כף ומחתה שייכת לכללים הרגילים של חוקה לענין שינוי סדר.

השאלה המרכזית בסוגיא זו היא – איזה עבודות צריכות להיות עבודת פנים לפי ר"י שרק עבודת פנים מעכב? האם הכוונה שהעבודה שעשאה מוקדמת היא עבודת פנים, העבודה שאיחרה היא עבודת פנים, או שמא שניהם? ועוד, מה מעכב את מה – האם העבודה שהקדימה נפסלה, או שמא מה שאיחר נפסלה? וצריכים גם לברר את היחס בין שתי שאלות אלה – האם יתכן שעבודת פנים שאיחרה מעכבת את עבודת החוץ שהקדימה ופוסלת אותה? או שמא יתכן לפסול רק את עבודת הפנים עצמה, שעליה קאי חוקה? נראה שנחלקו בזה הראשונים.

¹ ע' בגרי"ז בקונטרס עבודת יה"כ שבאמת רצה לפרש דלא כרש"י שהכוונה לסדר הפסוקים. ויש להעיר עוד על דבריו שגם ראשונים אחרים שכתבו שבאמת אין הסדר מעכב בהוצאת כף ומחתה לא כתבו טעם זה, אלא כתבו הסברים אחרים לגמרי, כגון שאינה לכפרה או שהיא רק עבודת סילוק או שאינה עבודה כלל. אולי יש לתרץ שהראשונים באים להסביר את הטעם שלא הקפידה תורה על הסדר, אבל לעולם ההסבר הטכני איך ממעטים את זה מדין חוקה הוא ע"פ דברי הגרי"ז שגם בתורה לא נאמרה על הסדר, וצריך לעיין עוד בנקודה זו.

א. שיטת רש"י

רש"י בכל מקום בסוגיין כותב שאם הקדים עבודת חוץ לעבודת פנים הוא הפסול. ע' בדף ס. ד"ה בבגדי לבן ובדף ס: ד"ה למעוטי שיריים. וכ"כ לעיל מ. ד"ה אבל וד"ה אלא. ולכא' חייליה מלשון הגמ' שם בדף מ., ששמה הגמ' מביאה ברייתא ש"שעיר אינו מעכב את הפר. "ומציעה הגמ' שמיירי בהקדים מתנות דפר בהיכל למתנות השעיר בקה"ק. ומתמה הגמ', דחוקה כתיב ביה. זאת אומרת, דבכה"ג השעיר "מעכב את הפר. "ופשטות משמעות הלשון שמתנות הפר נפסלו בכה"ג. אך לכא' הדברים צ"ע מסברא, שהרי לא קאי חוקה על עבודות זו לר"י, שהיא בחוץ. וכנ' שאת זה בא רש"י לתרץ שם בד"ה חוקה, וז"ל: "והרי שינה זה בעבודות פנים שהרי הקדים לה את של חוץ שהיא מאוחרת לה".

ולכא' כוונתו, דאה"נ א"א לפסול את עבודת החוץ מכח עצמה, שהרי לא קאי עלה חוקה, כנ"ל. אלא שהיא פסולה מצד שנחשב ששינה בעבודת פנים, שהרי הקדים לה את של חוץ שהיא צריכה להיות מאוחרת לה. ור"ל, שעבודת חוץ הזה החיל שינוי בסדר עבודת פנים ע"י שגרם לה איחור ממקומה, וממילא נפסלת. והכלל היא שכל שגרם שינוי בעבודת פנים פסולה, שחוקה מחייבת שכל עבודת פנים תהיה במקומה. ולפ"ז ה"ה אם הקדים עבודת חוץ ממקומה הרגיל פסולה, שהרי גם זה שינוי בעבודת פנים. וק"ו הוא, הרי גם עבודת חוץ יכול להחיל שינוי בסדר עבודות פנים, כ"ש ששינוי שעשה בעבודת פנים עצמה יפסול עבודה זו. והביאור בזה הוא שכל עבודה היא במיקום מסוים בסדר העבודה, וכל שמשנה מיקום זה, פוסל מה שגורם לשינוי, בין שהוא עבודת פנים או עבודת חוץ.

אך מרש"י ס. ד"ה בבגדי זהב מבואר דלא כהבנה זו, שהרי לגבי הדין שאם שינה סדר עבודת בגדי זהב אינה מעכבת כתב וז"ל: "כגון אילו ואיל העם, שהקדים להן הוצאת כף ומחתה – אין מעכבין עליו לפסול".

הרי שכתב רש"י שמה שנעשה בבגדי זהב לא מעכב היינו כגון אם הקדים הוצאת כף ומחתה לאילו ואיל העם, שאין אילו ואיל העם מעכבין את הוצאת הכף ומחתה לפסולין. ומשמע שהוצאת כף ומחתה כשרים בכה"ג.²

² מקופיא, רש"י לשיטתו כד: (ד"ה ולא עבודת סילוק) שהוצאת כף ומחתה עבודה היא אלא שהיא עבודת סילוק, וממילא יש מקום "לפסול." ורש"י הוקשה לו בדברי רש"י

וצ"ע, שהרי זהו שינוי יותר גדול בעבודת פנים מאשר הקדמת עבודת חוץ לעבודת פנים.³ ולכן צריכים לדייק יותר בדברי רש"י לעיל מ.

ואולי אפשר לומר שבאמת זה נחשב שינוי אם הקדים עבודת פנים. אבל מ"מ מוכח דאין זה פוסל, שהרי אילו ואילו העם אינם מעכבים את עבודת יה"כ כלל, שהרי עבודת חוץ הם לכ"ע, וממילא אם הקדים עבודת פנים לא יתכן לפסול, דהיא גופה שלא עשאה אינו פוסל, ומוכרח שלא ע"ז הקפידה תורה. וא"כ דל מהכי אילו ואילו העם שעשה אחר הוצאת כף ומחתה, דלא גרע מאילו לא עשאה כלל. משא"כ אם הקדים עבודת חוץ, חל שינוי בסדר עבודת פנים וממילא נפסל, שהרי גרם שינוי בסדר עבודת פנים שעליהו קאי חוקה. החזו"א (קכ"ז:א) העלה כע"ז (ע"ש שדחאו מסברא, אך לכא' אין דבריו מוכרחים, וכן מורה לשון החזו"א שם שבאמת לא ברירא ליה נקודה זו). וכן יוצא מדברי האבני נזר (תנז:א), וכפי שנראה בהמשך.

ויש להוכיח דלא כאפשרות זו, שהרי לפ"ז אם הקדים עבודת פנים לעבודה אחרת שכן מעכבת אף שלא קאי עלה חוקה, יש לפסול בגלל השינוי בעבודה שהקדים. שהרי לפי לישנא בתרא בדף מ., לר"י הגרלה מעכבא אבל לא קאי עלה חוקה ואין הסדר מעכב, וממילא אם הקדים מתנות דפר בפנים להגרלה כשר. וצ"ב, דהא הקדים עבודת דם הפר, והוי שינוי בעבודת פנים גופא, וא"א לומר דל מהכא ההגרלה, דהא מעכבא. ולכן לכל הפחות בלישנא בתרא א"א לפרש כנ"ל.

עוד היה אפשר לפרש שיש לחלק בין הקדים לאיחור, שהרי איחור עבודת פנים לעבודת חוץ כאילו מחשיב את העבודת חוץ יותר, ולכן פסולה עבודת חוץ זו שגרם לשינוי לגריעותא בעבודת הפנים, משא"כ אם הקדים עבודת פנים לעבודת חוץ אין זה מעכב, שהרי לא החשיב את החוץ

שהעלה אפשרות לפסול הוצאת כף ומחתה, הרי א"א שוב להכניסם, ע"ש. וע' בחוקת היום מה שת' בזה דאה"נ, או דנ"מ שאינו נחשב ביאה ריקנית אם נכנס להוציאם קודם אילו ואילו העם.

³ ואין במשמע דברי רש"י שזה דין מיוחד בהוצאת כף ומחתה כיון שהיא רק סילוק או גמר עבודה (כמש"כ הריטב"א והרמב"ן בליקוטים ע). או שאינו עבודת כפרה (כמש"כ תו"י), אלא זהו עיקר הדין שאין עבודת חוץ מעכב את של פנים. והוה מש"כ לעיל שלפי רש"י הוצאת כף ומחתה אינה יוצא מן הכלל, אלא דוגמא רגילה של הכללים של שינוי סדר שמעכב. אלא דע' בהמשך שלא כל הראשונים פירשו הכי ברש"י.

יותר, אלא להיפך. וא"כ, אין זה פוסל את העבודת פנים שהקדים. שוב ראיתי שכ"כ השיח יצחק. אך קשה לפרש כן, שהרי ודאי אם שינה בשני עבודות פנים ג"כ פסול, והתם א"א לפרש משום חשיבות, שהרי בגמ' (סנהדרין מט:): מבואר שלא משום חשיבות העבודות הקפידה תורה שיהיו בסדר מסויים, אלא משום חומרת היום בעלמא. ולהגיד שהקדמת חוץ נחשב שינוי רק בגלל שזה מגרע את הפנים אף שיתכן פסול בשינוי סדר לבד (כששניהם עבודות פנים) הוא חידוש גדול.

שוב ראיתי שכבר ישבו הראשונים על מדוכה זו. דהנה בתו"י (מ. ד"ה מקמי) כתבו שאף דלא קאי חוקה על עבודת חוץ, מ"מ אין להפסיק באמצע עבודות פנים בעבודה אחרת. ולכא' י"ל שכן סובר גם רש"י. והגדר הוא, שהתורה הקפידה שעבודות הפנים יעשו בסדר מסוים וביחס מסויים להדדי, וכל שנוצר הפסק ביניהם, כבר חל שינוי בסדר וביחס זה. ועד כדי כך הקפידה תורה שפסלה את מה שנעשה בהפסק. אך לא משמע כביאור זה כ"כ מלשון רש"י שכתב שנעשה שינוי "שהרי הקדים לה את של חוץ שהיא מאוחרת לה", ולא הזכיר הפסק כלל.

ויש לבאר יותר ע"פ מש"כ תוס' הרא"ש (ס). בדעת רש"י,⁴ דדוקא הקדים מתנות פר בהיכל וגרם שינוי בסדר עבודת הדם, משא"כ הקדים כף ומחתה לאילו ואיל העם, וכן אם מקדים מתנות דפר להגרלה אף אם הגרלה מעכבת. ולכא' כוונתו שחוקה מצריך שעבודות מסויימות יהיו במערכת יחסים רציפה,⁵ ודם הפר ודם השעיר צריכים להיות ביחס של פנים אחרי פנים ופנים קודם פנים, ואם נתן דם הפר בהיכל קודם

⁴ תוס' הרא"ש ותו"י הקשו על רש"י לענין כף ומחתה מהא דהקדים מתנות פר בהיכל למתנות שעיר בפנים. ולכא' קושיא זו אין לה שחר, דהתם מיירי בהקדים חוץ לפנים, ופה מיירי בהקדים פנים לחוץ. ויש לבאר ע"פ מה שנתבאר לעיל מלשון רש"י, שעיקר הפסול בזה הוא השינוי בעבודת פנים. וא"כ אין לחלק בין הקדים פנים לחוץ או הקדים חוץ לפנים, שבשניהם יש שינוי בפנים. ולא הוכיחו משם אלא להוציא מדברי הריטב"א שצריך ששניהם יהיו עבודות פנים, וחזינן מהתם דא"צ לזה. רק שע"פ מה שפירשו תו"י והריטב"א עצמם שם בדף מ. אין הוכחה, דהתם הוא משום הפסק ונחשב שינוי ביחס בין עבודות הפנימייות עצמן, ויתכן שאף מזה הדר ביה (תו"י שם בת' קמא) וצריך ממש ששניהם יהיו עבודות פנים שהיפך סידרן, או שרק בהפסק במתנות אמרינן סברא זו (תו"י שם בת' ב'), אבל בעיקרון צריך ששניהם יהיו עבודות פנים.

⁵ בלע"ז "sequential relationship".

דם השעיר בפנים, נוצר יחס אחר שסותר, מכיון שדם השעיר היא אחרי דם פר בחוץ. והעבודה שגורמת שינוי זה, נפסלה.⁶ משא"כ אם הוציא כף ומחתה קודם אילו ואיל העם, הרי לא גרם לשינוי יחס בין הוצאת כף ומחתה לשאר עבודת היום מכיון שעדיין היא אחריו, אלא שעשאה מוקדם. וכן אם הקדים מתנות הפר מקמי הגרלה, אף ששינה הסדר, עדיין לא נוצר יחס אחר סותר בין דם הפר לדם השעיר מכיון שעדיין הפר הוא קודם השעיר, אלא שהכניס משהו זר באמצע. לפ"ז, אין זה דין במיקומה של עבודות מסויימות, אלא דין ביחוס שבין חלקים מסויימים של העבודה.

עוד פ' תוס' הרא"ש בדעת רש"י שהוצאת כף ומחתה אינה נפסלת כי אינה לכפרה, וחוקה קאי רק על מכפר ("לחוקת עולם לכפר"); וא"כ רק שינוי פנים זו אינה מעכבת. ולפ"ז רש"י לרבנותא נקט הוצאת כף ומחתה, כמש"כ הריטב"א בדעתו, וה"ה שינוי בב' עבודות חוץ אינו מעכב. לפ"ז, באמת דעת רש"י שגם בהקדמת פנים לחוץ פסול, וכנ"ל באפשרות הא'. וא"כ צ"ב מהקדים מתנות דפר מקמי הגרלה וכנ"ל. וצ"ל שת' זה הוא רק ללישנא קמא דלעיל. וכן באמת משמע בלשון תוס' הרא"ש, שבת' קמא כתב שזה מסביר הא דהקדים מתנות דפר מקמי הגרלה, ולא כתב כן בת' בתרא. וכנראה שלפי תירוץ בתרא באמת אין לנו הסבר למה ר"י מכשיר מתנות פר שנתנן מקמי הגרלה, וצ"ל שנחלקו בזה הלשונות וכנ"ל.

ב. שיטת הריטב"א והתו"י

הריטב"א כתב בהדיא (ס. ד"ה אבל) שצריך ששניהן תהיינה עבודות פנים. והא דאיתא לעיל שהקדים פר בהיכל מקמי שעיר בפנים חוקה כתיב ביה, פ' בו הריטב"א שהוא משום שהפסיק בסדר עבודות פנים, וזה נחשב שינוי בסדר. דהיינו, כל עבודה מחייבת את הבא אחריה, ואם מה שמחייב ומה שמתחייב הן עבודות פנים, נחשב שינוי בפנים אם הכניס שם משהו אחר מבחוץ. והא דאין הגרלה נחשבת הפסק בין פר לשעיר אם הכניס של

⁶ אולי אפשר להעמיס הסבר זה גם בלשון תוס' הרא"ש לעיל מ. במסקנת דבריו שכתב שבהפסיק במתנות דם פר בחוץ יש כאן הפסק מתנות, משא"כ אם הגריל בין המתנות, וצ"ע.

פר קודם הגרלה, פ' הריטב"א שאין הגרלה עבודה שלימה⁷ בכדי שיחשב הפסק, משא"כ דם הפר בהיכל.

וכע"ז כתבו תו"י, אלא שכשהגיעו להקדים מתנות דפר מקמי הגרלה לא כתבו שאינה עבודה שלימה כדי שתפסיק, אלא כתבו שרק בהפסיק במתנות פנים כתיב חוקה, אבל אם הקדים מתנות דפר מקמי הגרלה אין כאן הפסק במתנות. אך לכא' דבריהם סתומים, דלמה לא נחשב שהפסיק בהגרלה בין פר לשעיר? ואולי צריכים לדחוק שכוונתם כמש"כ הריטב"א או כמש"כ בתוס' הרא"ש לעיל בדעת רש"י שלא נוצר בזה יחס אחר סותר בין עבודות הדם; אלא שאין בדברי תו"י משמעות זה. אך ע' בשיח יצחק (מ.) שפ' בדבריהם שהכוונה משום שהגרלה היא לצורך מתנות דשעיר אינה חשובה הפסק, וכמו שפשוט שאין שחיתת השעיר אחרי מתנות הפר (שזה הסדר הנכון לדברים) נחשבת הפסק כיון שהיא לצורך עבודת דם השעיר. לפ"ז, יוצא ש"חוקה" כולל את הרצף והצירוף בין עבודות פנים שאמורים להיות רצופים.

ובפשטות אין לומר שכוונת כולם (תוס' הרא"ש בדעת רש"י וכוונת הריטב"א ותו"י) לדבר אחד מכמה טעמים. א', שהריטב"א לא הציע אפשרות זו בדעת רש"י בדף ס, וכנ' שלא עלה על דעתו לפרש כן ברש"י. ב', תוס' הרא"ש הדגיש שזה שינוי "בעבודת הדם", משא"כ הריטב"א שכתב שהוא שינוי ב"עבודת פנים" סתם. וג', תוס' הרא"ש כתבו שדבריו בדעת רש"י מסבירים גם דינא דהקדים מתנות הפר להגרלה, ולא הזכיר שאין הגרלה עבודה שלימה או שהיא לצורך השעיר, והרי לפי הריטב"א ותו"י צריכים להכניס מרכיב חדש זה שלא כתוב בתוס' הרא"ש בשום מקום בדעת רש"י.⁸

יוצא שיש לנו ב' אפשרויות בביאור ענין "חוקה" שפוסלת בשינוי (הסדר: א) ששניהם צריכים להיות עבודת פנים רק שיש דין של הפסק שנחשב שינוי בעבודת פנים (תו"י וריטב"א) או שלענין שינוי בעבודת הדם דוקא אמרינן הכי (תוס' הרא"ש בדעת רש"י), (ב) שכל שינוי בין

⁷ לא ברור מה פ' מושג זה – האם ר"ל שהיא רק עבודה חלקית, או שאינה עבודה חשובה כ"כ כיון שבא במקום קריאת שם, או משהו אחר?

⁸ אך ראיתי בחזו"א קכ"ז: א שכתב שכוונת רש"י לדעה זו, וצ"ע.

הקדים של חוץ לפנים או פנים לחוץ פסול מה שגרם לשינוי, חוץ מכף ומחתה שאינה לכפר ולכן אין שינוי פוסל בו (תוס' הרא"ש ותו"י בדעת רש"י בתירוץ השני בדף ס). ולכא' השאלה היא אם "חוקה" פירושו שהיחס בין עבודות הפנים מעכבת, או שהמפריע למיקומה של עבודות מסוימות פסולה.

ג. צורך פנים כפנים דמי

וע"פ הקדמות אלה יש לגשת לסוגיא של צורך פנים כפנים דמי (ס :- סא). ישנם ב' מימרות בגמ' – רבי חינא חידש שקטורת שחפנה קודם שחיטתו של פר פסולה⁹, ואפ' לר' יהודה, משום דצורך פנים כפנים דמי. ואח"כ עולא אמר ששעיר ששחטו קודם מתן דמו של פר לא עשה ולא כלום, ולא הזכיר צורך פנים ולא שום הסבר.

ובביאור חידושו של ר"ח, צריכים לדון לכל שיטה מהשיטות הנ"ל. לכא' לפי הריטב"א וסייעתו, וגם לפי רש"י ע"פ תוס' הרא"ש בת' קמא, צריכים ששניהם יהיו צורך פנים, שהרי אין הפסק ולא שינוי להתייחס לעבודה אחרת בצורה אחרת סותרת. ורק לפי רש"י ע"פ תוס' הרא"ש בתירוץ ב' יתכן לפרש שרק שחיטה נחשבת צורך פנים, וא"צ לכך שחפינה היא צורך פנים ג"כ. והנה רש"י לעיל ס. ד"ה בבגדי לבן כתב שהן חפינה והן שחיטה נחשבות צורך פנים, ומזה משמע שהוצרך לכך להסביר דברי עולא, וכדעת תוס' הרא"ש ברש"י, דאלת"ה למה הזכיר רש"י שחפינה היא צורך פנים? ואין לומר שסתם נקט האמת, דלכא' אין לזה שום נ"מ, שהרי כל שחפן הרי גם הקטיר, ולכן אם הקדים משהו לחפינה שלא היה צריך להקדימו, הרי בלא"ה הקדימו גם לקטורת, וא"כ בלא"ה נפסלת אותה עבודה בגלל שהקדימו לקטורת.

אך ע' באבנ"ז (א"ח סימן תנו: טז-יח) שכתב שאכן יש נ"מ, כגון אם חתה גחלים והכניסין לקה"ק קודם שחפן, שנפסלת אותה הכנסה בגלל שהקדימו לחפינה, רק משום שחפינה היא צורך פנים. ורש"י לשיטתו (כד: ד"ה ולא שיש אחריה) שהולכת המחתה היא עבודה, דלא כרמב"ם (עבויה"כ ד: א) שהולכת המחתה איננה עבודה. אך שוב הקשה על זה דכ"ז

⁹ הסדר הנכון הוא שחיטת הפר, עבודת הקטורת, ואח"כ מתן דם הפר, ואח"כ שחיטת השעיר ומתן דמו.

ניחא אי נימא דרק בהקדמת חוץ יש פסול, אבל אם גם בהקדמת פנים יש פסול, בלא"ה פסולה הולכת המחיתה (בגלל שהקדימה לחפינה) מצד עצמה, שהרי שינה במיקום הולכת המחיתה, דהוי צורך פנים לכל הפחות (ויתכן שהיא עבודת פנים ממש).¹⁰ והניח האבנ"ז את דברי רש"י בצ"ע לפי ת' הב' בתו"י ותוס' הרא"ש בדעת רש"י (שיש משהו מיוחד בהוצאת כף ומחתה ובאמת גם בהקדמת עבודת פנים פסולה).

ובביאור דעת עולא צ"ב, שהרי לפי האבנ"ז בדעת רש"י ותוס' הרא"ש בת' ב' בדעת רש"י, פשוט שיש פסול בשחיטה שהקדים למתן דמו של פר, שמתן דם הפר עבודת פנים היא. ולפי דעת שאר ראשונים, הרי צריך להגיע לדין צורך פנים כפנים על שחיטת השעיר ג"כ, וא"כ הוא ממש דינו של ר"ח, ומה בא לחדש?

והנה לבאר זה אקדים מה שלכא' צ"ע, דאיך נימא ששחיטה היא צורך פנים וכפנים וממילא מעכבת את החפינה, הרי שחיטה לאו עבודה היא, ופרש"י לעיל מב. שלפ"ז "חוקה" לא קאי עלה לענין שתהא פסולה בזר. וכן הקשה בגבו"א.¹¹ אך לשמואל התם שפיר קאי עלה אף דלאו עבודה. וכן לעיל לט: איתא לישנא דלר' ינאי, רבי נחמיה ס"ל דהגרלה מעכבא אף דלאו עבודה היא (ר"ל לא בזה נחלקו ר' יוחנן ור' ינאי שם). וכנ' שאין הדברים פשוטים כ"כ, הן לענין שתהא פסולה בזר הן לענין שהיא עצמה תעכב. אבל דוחק הוא לפרש דהסוגיא לא אתיא כמ"ד ד"חוקה" קאי דווקא על עבודת.

ואולי י"ל עפ"ז שאיך שנסביר את החידוש הזה, חידושו של ר"ח הוא ש"חוקה" שפיר קאי על שחיטה לענין שינוי סדר, אע"פ שאינה

¹⁰ ובאמת נקט שם האבנ"ז בדעת רש"י שרק בהקדמת חוץ לפנים פסולה; ולכא' הוא רק אם נסביר כמש"כ לעיל שאין בהקדמת עבודת פנים שינוי בגלל שאין עבודת החוץ מעכב כלל, דלא כלישנא בתרא בדף מ. וכן נ' שנחכוון לזה באבנ"ז שם ס"ק א לבאר דעת רש"י, דלא קיימא "חוקה" על דברים הנעשים בבגדי זהב וממילא אין בהעדרם משום "חוקה" על האמור ליעשות אח"כ.

¹¹ ואיך שנסביר את זה, הערה זו ששחיטה לאו עבודה היא יכולה להסביר איך יתכן שמישהו יחלוק על עולא, והרי רש"י לעיל נו. ד"ה דמים בדמים פ' דברי הגמ' דלא כעולא, כמו שהעירו שם בתו"י. ורש"י הוכרח לפרש כן משום איזה סיבה, ס"ס צריכים להסביר שיש מקום לחלוק עליו, ואין דבריו פשוטים כלל.

עבודה.¹² אך סד"א שזה רק לגבי לעכב על משהו אחר, אבל לעכב על עצמה לא שמענו, קמ"ל הא דעולא. וצורת הדברים היא, דסד"א דצורך פנים כפנים לא היה מחייב דינו של עולא, קמ"ל עולא הבנה אחרת שכן מכריח את דינו. אך גדר המדויק הדברים צ"ב.

ואולי הביאור הוא ע"פ מה שחידש הגרי"ד סולובייצ'יק שצורך פנים כפנים אפשר להבין בשני אופנים: אפשרות אחת היא, שנחשב מעשה זה כאילו היא בפנים כיון שלצורך פנים הוא. לפ"ז, יתכן שרבי חנינא חידש רק שצורך פנים כפנים מחשיב את השחיטה כאילו היא בפנים, וזה מספיק לעכב על מעשה עבודה כגון חפינה ולפוסלו. אבל אין זה אומר ששחיטה גופה תיפסל, כיון דלאו עבודה היא כשלעצמה, וממילא אם שחט את השעיר קודם מתן דמו של פר אינו פסול. קמ"ל עולא שצורך פנים כפנים ר"ל שנדון כתחילת עבודת הפנים כיון שהוא צורך לה, וא"כ יתכן ש"חוקה" קאי על החלקים מן העבודת פנים, אפי' אלה שאינם "עבודה" הואיל וס"ס מצורפים הם לעבודה ונחשבים כחלק מסדרה.¹³ במילים אחרות, צורך פנים מחשיבו כעבודת פנים ולא רק כאילו נעשה בפנים. וא"כ, אפשר גם לפסול שחיטת השעיר מדין צורך פנים כפנים.

הסבר זה הוא אפי' אי נימא שצריכים ששניהם יהיו עבודות פנים. ואם מספיק אחד מהם, וכדעת תוס' הרא"ש ברש"י בת' ב, ג"כ יתכן עד"ז, דלא שמענו פסול בשחיטה שאינה עבודה. והא דקטורת שחפנה פסולה, אולי רק בגלל הקדמת החפינה שהיא עבודה. ועדיין לא שמענו שיש פסול במעשה שחיטה, שאינה עבודה. והטעם, שצורך פנים כפנים לא מהני על

¹² והעירוני ר' דניאל צוקרמן שיתכן שנרמז חילוק זה בלשון המשנה, שהרי מצינו ש"חוקה" לא קאי על מה שאינה "עבודה", אבל במשנה ס. כתוב שכל מעשה יה"כ האמורים על הסדר, ולשון זה מורה שאין צריך שיהא עבודה אלא מספיק שהוא מוגדר כמעשה יה"כ. ואולי זה גם יסביר הא דמצינו בכמה מקומות (לדוגמא, תוס' לט: ד"ה דתנא) שיש דיוק מפתוק שבצירוף ענין "חוקה" גורם שדבר שאינה עבודה מעכבת, ולכא' צ"ב, דהא חוקה לא קאי על מה שאינה עבודה. אבל לפי הנ"ל מיושב, דחוקה באמת קאי על כל מעשה יה"כ, רק שיש מיעוטים של "זאת" ו"אחת", וממילא יתכן שדיוק אחר מגלה שהוא בכלל חוקה. ודפח"ח.

¹³ וזוהי כוונת תו"י (לט: ד"ה הנחה) באומרם ששייך בה פיגול וחייבין עליה בחוץ, ר"ל שהוא חלק מסדר עבודת הקרבן וממילא יכולה לקבל דין צורך פנים מן גוף סדר עבודת הקרבן שהיא בפנים.

מה שאינה עבודה לפוסלה, אלא שמספיק מה שאינה עבודה להחיל פסול "גורם שינוי סדר" על מה שנעשה קודם לה שלא כדין. וכע"ז כתבו תו"י לט: דרש"י הוא המחודש שצורך פנים מהני על שחיטה אף שאינה עבודה, ומשמע שהיה אפשר להבין את הסוגיא אחרת וכן"ל. ועולא חידש שצורך פנים כפנים מהני אף לפסול השחיטה.

ד. שיטת הרמב"ם

שיטת הרמב"ם אינה כשאר הראשונים בסוגיין. עיין בדבריו (הל' עבודת יה"כ פ"ה הל' א) דפסק כר"י שרק הנעשה בפנים בבגדי לבן מעכב בו הסדר, אלא שלדעתו כל הנעשה בהיכל דינו כפנים. ובפשטות, מקורו מסוגיא דדף מ. דבהקדים מתנות פר בהיכל למתנות שעיר בפנים "חוקה" כתיב ביה. ומתורצת בפשטות כל המו"מ שפלפלו בו שאר ראשונים הנ"ל, דאי נימא שמתנות פר בהיכל דינן כעבודת פנים, ממילא מובן שפסולה אם הקדימה למתנות שעיר בקה"ק. וס"ל לרמב"ם שעבודת פנים שהקדים אותה פסולה, וכפי פשטות הבנת הדברים, וא"צ לכל החידושים שחידושו הראשונים שעבודת פנים מעכבת עבודת חוץ ופוסלת אותה. לדעת הרמב"ם, אם הקדים עבודת פנים לחוץ, פסולה הפנים, ויתכן שאם הקדים חוץ לפנים אין בזה שום פסול.¹⁴

ובזה אפשר להסביר גם את לשונות הרמב"ם שם בהל' ב', שכתב שחפינה קודם שחיטת הפר פסולה משום שחפינה צורך פנים וכעבודת פנים. ולא הזדקק הרמב"ם לברר אם שחיטה צורך פנים או לא, דמכיון שחפינה דינו כפנים, כבר פסולה בהקדמתה. ורק לגבי שעיר ששחטו קודם מתן דמו של פר כתב ששחיטתו דינו כעבודת פנים, כי רק אז הוצרך לבאר שגם זה דינו כעבודת פנים. וממילא מתורץ בפשיטות מה שחידשו רבי חנינא ועולא, שיתכן ששחיטה לאו עבודה ולא אמרינן בה שפסולה משום צורך פנים, קמ"ל עולא, שהרי בדברי רבי חנינא אין התייחסות לשאלה זו כלל, דלא שמענו מרבי חנינא שבשחיטה אמרינן צורך פנים כפנים.

¹⁴ והביאור בזה לכא' היא שעבודת פנים צריכים להיות מוכשרים ע"י מה שקודם להם, ולכן אם הקדימן פסולות, שלגבן הקפידה תורה על ההכשרים המוקדמים, משא"כ אם איחרן הרי כבר יש להן הכשרן. ולגבי עבודת חוץ שהוקדמה, הרי לא הקפידה תורה כ"כ על חוסר הכשרתן. הגרי"ד סולובייצ'יק משום מה דחה הסבר זה, ע' בדבריו בדף מ.

אלא שיש ב' קושיות בהבנה פשוטה זו. חדא, בהלכה ג שם כתב הרמב"ם ש"איל ושעיר המוספין שעשה אותן קודם עבודת היום אינן כלום." ולפי הנ"ל צ"ע, שאין אלה עבודות פנים, ומהיכא תיתי דיפסלו? ועוד, יש לשים לב לדיוק לשון הרמב"ם, שכתב שם הלכה ב' וז"ל "וכן שעיר ששחטו קודם מתן דמו של פר, לא עשה כלום, אף על פי שהשחיטה בעזרה, הרי דמו נכנס לפנים," ששחיטה דינה כעבודת פנים הואיל ודמו נכנס לפנים, ולא כתב שצורך פנים כפנים כמש"כ בחפינה. והרי הגמ' לא הזכירה לשון "צורך פנים כפנים" אלא בדברי רבי חנינא ולא בדברי עולא. את דיוק זה אפשר להסביר באופן נפלא ע"פ חידושו של הגרי"ד סולובייצ'יק (לעיל אות ג') בגדר צורך פנים כפנים, וע"ש בדבריו שבאמת הסבירו כך, שכדי לפסול שחיטה משום צורך פנים צריכים לומר שהוא חלק מסדר עבודת פנים, שהרי צריכים להחיל עליה מעלה של עבודה ג"כ ולא רק דין פנים, משא"כ בחפינה.¹⁵

והדין של איל ושעיר המוספין, כבר כתב הגרי"ז ע"פ הסוגיא בדף סב: שלדעת הרמב"ם הוא מדין מחוסר זמן לכו ביום. והא דאמרו בגמ' (סב:) דאין מחוסר זמן לכו ביום הוא רק לגבי הדין של שחוטני חוץ, דנחשב ראוי לפתח אוהל מועד, משא"כ לגבי גוף הכשרם ל"א הכי ופסולים מדין מחוסר זמן. רק שיש לעיין למה צריכים דין "חוקה" אם יש

¹⁵ צ"ע בהסבר זה, שלא יזהו צורך כתב הרמב"ם דין "צורך פנים כפנים" בהלכה ב', שלפי הגרי"ד סולובייצ'יק פירושו רק שדינו כאילו נעשה בפנים, ורק בהלכה ג' כתב דין שהוא חלק מסדר עבודת פנים – הרי אחרי שיש לנו דין של הלכה ג', כבר אין צריך הא דהלכה ב' שהוא כאילו נעשה בפנים! הרי דין קטורת שחפנה קודם שחיטת הפר אפשר להסביר ע"פ הלכה ג' שחפינה היא תחילת סדר עבודת פנים של הקטורת. ואין לפרש שהרמב"ם סתם נקט את מה שהיה אפשר להסביר אם אין לזה שום נ"מ, או לעצמו או למקום אחר. והעיר בזה ר' יצחק צולטן שמצינו דברים שלא יתכנו בהם דברי הגרי"ד סולובייצ'יק (שצורך פנים מחשיבו כתחילת עבודת הפנים וממילא קאי עליהו "חוקה" לענין שינוי סדר). עיין בתוס' "זבחים יט: ד"ה וחוקה, שכתבו שקידוש ידים ורגלים שבין בגדי זהב לבגדי לבן יכול לעכב (לולא דרשת הגמ' שם) בגלל שצורך פנים כפנים. ולכא' קשה לשמוע שקידוש יו"ר יחשב כתחילת סדר עבודת פנים, שאין לו קשר לשום עבודה פרטית (כגון עבודת הקטורת או עבודת הדם), אלא צורך כללי של שלב עבודה זו שמכשיר הכה"ג ליכנס לפנים (או שיש לו מעמד עצמי כמעשה עבודה, ואכמ"ל). וביאר ר' אריאל דיימונד שיתכן שבזה מצינו נ"מ לדין הראשון של צורך פנים כפנים, שרק מחשיבו כאילו נעשה בפנים, וא"צ לכך שהוא נחשב כתחילת עבודה פרטית בפנים.

דין מחוסר זמן, כמו שהקשו התוס' מנחות ה. ד"ה ואי אין, ועפ"ז כתבו שדין מחוסר זמן לבו ביום הוא רק לגבי מצורע שעדיין לא הגיע זמן טהרתו, משא"כ ביה"כ שהכל בא לכפרה.

ואולי יש לחלק בין סדר עבודת יה"כ, שלגביו לא אמרינן מחוסר זמן לבו ביום כיון שהכל סדרא אחת, משא"כ לגבי המוספין שהם מחוץ למסגרת עבודת יה"כ, שביחס שבין ב' המסגרות אמרינן פסול מחוסר זמן. ומדוייק לפ"ז מה שפסל הרמב"ם את המוספין (איל ושעיר) שעשאן קודם עבודת היום, ולא פסל את אילו של כה"ג, הגם שנעשה שם בטבילה ג', כי מעבודת היום לעבודת המוספין יש חסרון מחוסר זמן, משא"כ בתוך מסגרת עבודת היום (אף הנעשה בבגדי זהב) חל דין "חוקה" ולא דין מחוסר זמן.¹⁶ ויל"ע למה השמיט תמיד של בין הערביים, שהוא ג"כ בטבילה ג' לפי הרמב"ם (הלכות עבודת יה"כ פ"ד הלכה ב).

הגרי"ד סולובייצ'יק מביא גם הסבר אחר בשם אביו, ששחיטת השעיר לפני מתן דמו של פר אינו משום צורך פנים (שהרי בגמ' זה לא מוזכר כלל וכנ"ל) אלא מדין אחר. מצינו בעבודת יה"כ שכה"ג נכנס ד' פעמים לקה"ק, וכל כניסה צריכה להתחייב ע"י מה שקודם לה. וכל מעשה שיוצר מציאות שאין צורך בכניסה מסויימת, פסול, שזה נחשב שינוי סדר בעבודת היום.¹⁷ וממילא, אם שחט את השעיר קודם מתן דמו של פר, נוצר מציאות שיכול להכניסם בבת אחת, ולא לצאת לשחוט השעיר ולהכניס דמו. וזה נחשב שינוי בסדר היום אם מבטל את הצורך לאחת מן הכניסות לפנים, ולא מספיק מה שיחליט לצאת וליכנס עוד פעם. ועפ"ז הסביר הגרי"ד סולובייצ'יק גם הא דאיל ושעיר המוספין שפסולות אם עשאן קודם עבודת היום, שע"ז מבטל את הצורך לצאת בטבילה ג', והרי יכול להוציא כף ומחתה בטבילה ב' (כי רק זה נשאר לעשות קודם טבילה ה'), וממילא פסולה. אך הסבר זה צ"ע, שהרי יש גם אימורי חטאת ותמיד

¹⁶ הסבר דומה מובא בהערה לשיעורי הגרי"ד סולובייצ'יק, שלגבי המוספין יש דין מחוסר זמן כיון שהן בטבילה אחרת מעבודת היום, וחסר הכשר של טבילה שלישית, משא"כ בתוך טבילה השנייה לא חל פסול מחוסר זמן. גם לגבי הסבר זה יל"ע למה הרמב"ם לא כלל בדין זה גם תמיד של בין הערביים כמה שהקשינו בפנים.

¹⁷ הבנה זו לכא' חידוש גדול הוא וצריך לזה ראיות.

של בין הערביים בטבילה ג', כמבואר ברמב"ם. וכן ראיתי בהערה שם, ונדחק לתרץ שיש איזה דין שהתמיד יהא מצורף למוספין, אבל לכאורה מלבד שזה דוחק, הנה יש גם אימורי פר ושעיר הנשרפים, וצ"ע.¹⁸

¹⁸ והציע בזה מו"ר הרב מיכאל רוזנצווייג שיתכן שס"ל להגרי"ד סולובייצ'יק שמהותו ותוכנו האמיתי של טבילה ג' הוא אילו ואיל העם, וכל שמרוקן מטבילה זו את תוכנו, נחשב שינוי אף שכן יצטרך לעשות דברים אחרים באמצע (ויתכן שבאמת בכה"ג א"צ לעשותן בטבילה ג'). הסבר זה הוא חידוש עוד יותר גדול ואין לו רמז בדברי הרמב"ם, ולכא' לחידוש כזה צריכים הוכחה, וצ"ע.